

## МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ ПЕРЕКЛАДАЧАМИ

### METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR LEARNING A FOREIGN LANGUAGE BY FUTURE TRANSLATORS

Статтю присвячено методичним засадам викладання іноземної мови майбутнім перекладачам. Актуальність розвідки зумовлена недостатньою розробленістю теоретичних засад організації та оптимізації професійної діяльності викладачів щодо підготовки майбутніх спеціалістів з перекладу. Мета статті полягає у розгляді питання щодо розширення змісту підготовки майбутніх перекладачів, включаючи виховний аспект. Особливу увагу приділено методиці навчання перекладу з опорою на власний педагогічний досвід авторів статті. На їхню думку, слабка підготовка спеціалістів у галузі перекладу спонукає звернути увагу на вдосконалення методики навчання перекладу. У статті методика розглядається не лише як сукупність шляхів, способів, прийомів, методів, форм, засобів навчальної роботи, а й як процес, що означає просування знань від викладача до здобувачів освіти. Автори статті наголошують, що основним завданням навчання перекладу є не заучування норм і правил, які перекладач може автоматично застосовувати у процесі перекладу, а оволодіння принципами, методами та прийомами перекладу, умінням обирати та застосовувати їх по-різному для конкретних умов, різних текстів і різних цілей. У статті вказується, що розробка структури методики навчання перекладу орієнтована на отримання студентами-перекладачами знань з теорії перекладу, знань термінології, здійснення практики перекладу спеціальних матеріалів. Водночас пізнання предметної галузі здобувачами освіти дозволяє говорити про початок створення теоретичної основи формування спеціальної складової перекладацької компетенції у студентів у процесі навчання перекладу. На думку авторів статті, в процесі навчання майбутніх перекладачів мало уваги приділяється виховній роботі, тому необхідно включати педагогічний та виховний компоненти в методику викладання перекладу.

**Ключові слова:** виховання студентів-перекладачів, компетентність, методика навчання перекладу, навчання студентів-перекладачів, спеціальна складова перекладацької компетенції.

The article is devoted to the methodological foundations of teaching a foreign language to future translators. The relevance of the article is due to the insufficient development of the theoretical foundations of the organization and optimization of the professional activity of teachers regarding the training of future translation specialists. The purpose of the article is to consider the issue of expanding the content of the training of future translators, including the educational aspect. In the article, the authors pay special attention to the methodology of teaching translation and offer their pedagogical experience. The poor training of graduates-translators in the field of translation prompts attention to the improvement of methods of teaching translation. In the article, the technique is considered not only as a set of ways, methods, techniques, methods, forms, means of educational work, but also as a process that means the promotion of knowledge from the teacher to the students, the passage of the topics of the academic discipline by students. The authors of the article emphasize that the main task of teaching translation is not to learn norms and rules that the translator can automatically apply when translating, but to master the principles, methods and techniques of translation, the ability to choose and apply them differently for specific conditions, different texts and different purposes. The article points out that the development of the structure of the methodology for teaching translation is focused on obtaining knowledge on the theory of translation, knowledge of terminology by students-translators, on the implementation of the practice of translating special materials. In addition, knowledge of the subject area allows us to speak about the beginning of the creation of a theoretical basis for the formation of a special component of the translation competence of students in the process of learning to translate. The authors of the article emphasize that in the process of training future translators, little attention is paid to educational work, therefore it is necessary to include pedagogical and educational components in the methodology of teaching translation.

**Key words:** education of students-translators, competence, methods of teaching translation, training of students-translators, a special component of translation competence.

УДК 378.018.8:373.5  
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.32>

**Геворгян К.Л.,**  
докт. філософії з галузі  
«Гуманітарні науки» Філологія,  
доцент кафедри китайської філології  
Київського національного лінгвістичного  
університету

**Гвоздяк О.М.,**  
канд. пед. наук, професор,  
професор кафедри німецької філології  
Державного вищого навчального  
закладу «Ужгородський національний  
університет»

**Шостак У.В.,**  
канд. психол. наук,  
ст. викладач кафедри іноземної  
філології та перекладу  
Вінницького торговельно-економічного  
інституту Державного торговельно-  
економічного університету

**Постановка проблеми.** Методика навчання перекладу, що забезпечує пізнання здобувачами освіти теорії перекладу, пізнання термінології, предметної області, а також практику студентів у перекладі спеціальних текстів, є важливою частиною педагогічної основи формування спеціальної складової перекладацької компетенції студентів-перекладачів.

Дослідники, які вивчають проблеми та завдання методики викладання перекладу, аналізують недоліки наявних методів навчання перекладу, розробляють нові підходи та дають рекомендації

щодо їхнього вдосконалення [1; 3; 4; 9]. У наукових колах зазначають, що основним завданням навчання перекладу є не заучування норм і правил, які перекладач може автоматично застосовувати у процесі перекладу, а оволодіння принципами, методами та прийомами перекладу, умінням обирати та застосовувати їх по-різному для конкретних умов, різних текстів і різних цілей [6; 8; 9]. Німецький науковець у галузі перекладу К. Райс наголошує на «меті викладача, яка полягає в тому, щоб навчити студента-перекладача мислити як перекладач і слідувати тим шляхом, яким ідуть

досвідчені професійні перекладачі» [8, с. 77]. Інший німецький фахівець Б. Горн-Гельф вважає, що для цього необхідно, щоб студенти визнавали ухвалені ними рішення як свої власні, до яких вони дійшли на власне переконання, хоча й за допомогою та під керівництвом викладача [7, с. 45].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вітчизняні спеціалісти у галузі перекладу присвячували свої роботи дослідженню освітніх програм професійної підготовки перекладачів, вивчаючи закордонний досвід. Так, Н. В. Левицька [1] розглядала структуру і зміст освітніх програм професійної підготовки перекладачів в університетах Німеччини. К. М. Скиба [3] вивчала професійну підготовку перекладачів у країнах-учасницях Болонського процесу. Дослідження О. В. Мартинюк [2] присвячені досвіду США у підготовці програм для магістрів перекладу загального та профільного спрямування. Зі свого боку, Л. М. Черноватий [5] вивчав зміст поняття «фахова компетентність перекладача» як складової методики навчання. Заслужують уваги роботи німецьких спеціалістів, які досліджують основи перекладознавства [7], а також особливості технічного перекладу [8]. Американські дослідники приділяють увагу психолінгвістичному та когнітивному аспектам у підготовці перекладачів [6; 9].

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Попри значну кількість робіт, присвячених підготовці майбутніх перекладачів, не достатньо вирішеним залишається питання підвищення якості навчання майбутнього перекладача, а недостатня розробленість теоретичних засад організації та оптимізації професійної діяльності викладачів щодо підготовки майбутніх спеціалістів з перекладу зумовили актуальність теми дослідження.

**Мета статті** полягає у розгляді питання щодо розширення змісту підготовки майбутніх перекладачів, включаючи виховний аспект.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Дослідники вважають, що навчання перекладу має ґрунтуватися на лінгвістичному підході та що для підготовки майбутніх перекладачів слід використовувати концентричний метод (цей метод передбачає висвітлення теми кілька разів, щоразу на більш високому рівні) [7; 9]. Також звертається увага на поступове збільшення складності навчання перекладу (поступове збільшення складності завдань, вправ і текстів для перекладу) [8, с. 87]. Деякі фахівці пропонують викладачам під час навчання перекладу зосередитися на труднощах вираження думок вихідної мови рідною мовою, а не на труднощах їхнього розуміння, і що на всіх етапах навчання слід опановувати конкретні навички перекладу та долати специфічні лексичні, граматичні та стилістичні труднощі перекладу. Інші науковці пропонують «готувати тематичні вправи для

подолання специфічних лексичних, граматичних і стилістичних труднощів у перекладі» [6, с. 42]. Важливо поступово ускладнювати письмовий переклад (він слугує головним мірилом прогресу в перекладі та допомагає викладачам контролювати успіхи здобувачів освіти), проводити порівняльний аналіз перекладів (навчатися визначати сильні й слабкі сторони кількох перекладів одного й того самого тексту) і практикувати індивідуальні заняття з перекладу (в однобічному порядку допомагати майбутнім перекладачам якнайшвидше розвивати свої творчі здібності).

Американські фахівці у галузі викладання перекладу вважають, що під час навчання перекладу необхідно розвивати навички цілепокладання (вміння ставити мету під час перекладу) та оперативні навички (вміння перекладати) і рекомендують змішані вправи, що враховують завдання до і після перекладу [8; 9]. Експерти в галузі перекладацької освіти висловлюють думку, що навчання перекладу має сприяти розвитку професійного перекладацького мислення у майбутніх перекладачів і звертають увагу на якість підготовки самих викладачів до навчання студентів перекладу та використання прийомів, спрямованих на розширення уявлень студентів про деталі цільових ситуацій, описаних авторами в їхніх текстах [6, с. 27].

Фахівці з перекладу рекомендують викладачам приділяти особливу увагу власній методологічній грамотності. У методиці викладання перекладу рекомендується спиратися на три етапи: 1. підготовчий, який спрямований на активне освоєння різних типів вихідних і перекладних текстів; 2. основний, що включає передперекладацький аналіз, аналітичний пошук варіацій і аналіз результатів перекладу; 3. тренувальний, який передбачає навчання письмового перекладу з використанням матеріалу різноманітних текстів [7]. Викладачам необхідно дотримуватися індивідуального підходу до здобувачів освіти, поєднувати різні види роботи на заняттях і формувати навички особистої відповідальності за переклад. Розглянуті погляди вчених на методику навчання перекладу не є вичерпними. Так, учені під час розроблення й удосконалення методики навчання перекладу приділяють увагу «оволодінню здобувачами освіти принципами, методами і прийомами перекладу; поступовому ускладненню завдань, пропонованих для виконання студентам-перекладачам; вмінню здобувачів освіти формулювати мету в перекладі, вмінню виконувати переклад; розвитку в майбутніх перекладачів професійного перекладацького мислення; оволодінню студентами-перекладачами методикою перекладу; формуванню у здобувачів освіти навичок особистої відповідальності за переклад» [8, с. 124]. Окрім зазначеного, викладачам рекомендують «навчати студентів-перекладачів мислити «по-перекладацьки»; звертати увагу не

на труднощі розуміння, а на труднощі вираження думки оригіналу рідною мовою; привчати студентів-перекладачів самостійно визначати переваги й недоліки власних перекладів; самостійно вдосконалювати власні перекладацькі навички; застосовувати індивідуальні підходи в навчанні до майбутніх перекладачів; підвищувати рівень своєї методичної грамотності» [7, с. 87].

Слід зазначити, що педагогіка вищої освіти включає в себе як викладання, так і навчання. Однак, спостереження засвідчують, що в освітньому процесі недостатньо уваги приділяється педагогічній роботі. У результаті студенти, особливо на перекладацьких курсах, після закінчення ЗВО не роблять кар'єру в перекладацькій сфері. Більшість здобувачів освіти не можуть навіть теоретично уявити майбутнє місце роботи за своєю спеціальністю. Студенти-перекладачі ставляться до перекладу як до вправи, а не як до роботи на замовлення, тому виходом із цієї ситуації є включення педагогічного та виховного компонентів в методику викладання перекладу. Для цього освітні елементи мають враховуватися вже на етапі планування навчання. Наприклад, до вступної лекції «Переклад як навчальний предмет» та семінару «Перекладацька практика» необхідно включити розділ «Цілі навчання» та окремих розділ, у якому зазначено мету «розпочати процес формування шанобливого ставлення до перекладу». За цими формулюваннями стоїть робота викладача, тобто переконати на навчальному прикладі, на особистому прикладі та на прикладі професійних перекладачів, що переклад заслуговує на шанобливе ставлення. Усний переклад – важка, трудомістка, фізична робота, що вимагає знання предмета і багато чого іншого, але водночас це почесна робота, бо вона робить значний внесок у розвиток вітчизняної науки.

Сьогодні є рідкістю те, що викладачі приходять на заняття (лекції, семінари, практичні заняття) класично підготовленими, маючи план занять, підручники для лекцій, робочу програму зі своєї спеціальності, методику проведення лекцій та методичні вказівки і рекомендації для студентів щодо вивчення своєї спеціальності. Важливим елементом навчальної аудиторії є демонстрація літератури [9]. Експонати літератури складаються з підручників, посібників, статей, нормативно-технічного законодавства тощо, до яких викладач звертається на заняттях. Викладач зобов'язаний не тільки вказати і прокоментувати джерело матеріалу, що вивчається або опрацьовується, а й повідомити, де його можна взяти. Для здобувачів освіти демонстрація літератури необхідна не тільки для наочності, а й для початкового ознайомлення з наявними джерелами інформації з теми, що вивчається. Електронні джерела допомагають перекладачам опанувати дисципліну технічного

перекладу і можуть бути використані як вступ до технічного перекладу. Однак жоден електронний курс не може замінити живого навчання технічного перекладу (проведеного викладачем в аудиторії). Це пов'язано з тим, що тільки викладачі володіють знаннями про специфіку перекладу та методику його навчання.

Під час розроблення методики навчання перекладу необхідно приділити належну увагу навчально-методичній документації. Основним компонентом методики навчання перекладу є обґрунтовано обраний вид навчання. Методика організації, підготовки та проведення занять і консультацій формується з метою підвищення якості та ефективності освітнього процесу, формування та розвитку єдиної системи методичного забезпечення навчальних занять і підвищення методичної майстерності викладацького складу. Методика викладання перекладу включає в себе розробку різних методик, а саме: підготовки та читання лекцій; проведення семінарів, практичних, індивідуальних занять та іспитів; методики оцінювання та атестації здобувачів освіти.

Викладання перекладу не може бути реалізоване без урахування та застосування принципів навчання у ЗВО, які є нормативним орієнтиром для правильної практики викладання. Незнання викладачами принципів викладання та навчання у ЗВО призводить до того, що здобувачі освіти не можуть відрізнити семінари від практичних занять, лекції замінюються вивченням матеріалу статей, а викладачі не можуть продемонструвати застосування перекладацької термінології. Тому необхідно звернутися до основ, джерел та згадати принципи навчання у закладах вищої освіти як нормативний орієнтир, щоб ними можна було активно керуватися в практиці викладання. Наприклад, під час підготовки вступної лекції за темою «Переклад як дисципліна» необхідно керуватися дидактичним принципом зв'язку навчання та фахової практики і надати здобувачам освіти повний перелік джерел інформації з академічного викладання, довідкової, правової, інформаційної та інформаційно-довідкової підтримки. Цей список містить актуальні джерела, які можуть бути використані як у навчальних цілях, так і в практичній перекладацькій діяльності. В основній частині лекції здобувачі освіти отримують інформацію про місце дисципліни «Переклад як навчальна дисципліна» у системі наук. Іншими словами, студенти можуть визначити вужчу галузь перекладацької спеціалізації, отримавши інформацію за темами знань, характерними для однієї або кількох сфер діяльності. Під час підготовки семінарських занять за такими темами, як «Практика перекладу науково-технічної літератури», необхідно сформулювати програму семінару та врахувати дидактичні принципи «розвиток професійного мислення»,

«колективний характер навчання та врахування індивідуальної компетенції студентів».

Завдання для семінарів – це самостійні навчальні документи, що містять необхідну інформацію, причому як завдання, що стосуються всіх студентів групи, так і індивідуальні завдання для конкретних здобувачів освіти. Запитання в семінарських завданнях мають бути такими, щоб студенти могли відповісти на них так, щоб утвердити власну думку та розвинути навички поваги до власної думки та думок інших. Ці навички мають стати в пригоді майбутнім перекладачам, які здійснюють переклад у робочих групах. Під час підготовки практичних занять з усного перекладу викладачам необхідно застосовувати принцип послідовності у вивченні матеріалу.

Перш ніж виконати письмовий переклад, здобувачі освіти мають опрацювати питання щодо його оформлення. Це необхідно для того, щоб із перших кроків студенти привчалися до вимог оформлення письмових перекладів, зокрема науково-технічної літератури та документації. Реалії сьогодення свідчать, що на практичних заняттях здобувачі освіти виконують письмовий переклад як вправу в простому текстовому викладі, і лише після здійснення перекладу, їм можуть повідомити про існуючі вимоги щодо оформлення письмових перекладів, наприклад, технічної документації.

Розглянуті педагогічні питання не є вичерпними, вони лише окреслили подальший шлях розробки методики навчання перекладу.

**Висновки.** Підготовка майбутніх перекладачів потребує переосмислення в аспекті звернення не лише до вивчення лінгвістичних та перекладацьких методів, а і вимагає ширшого застосування педагогічних та виховних методів навчання. Проблеми, що виникають під час викладання, потребують постійного педагогічного самовдосконалення

викладачів з перекладу. У цьому контексті доцільним вбачається вивчення досвіду закордонних колег, що є перспективою наших подальших розвідок.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Левицька Н. В. Структура і зміст освітніх програм професійної підготовки перекладачів в університетах Німеччини. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород: 2013. Вип. 29. С. 81–84.
2. Мартинюк О. В. Порівняльна характеристика програм підготовки магістрів перекладу загального та профільного спрямування: досвід США. *Збірник наукових праць Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1 (3). С. 63–69.
3. Скиба К. М. Професійна підготовка перекладачів у країнах-учасницях Болонського процесу. *Науковий журнал. Педагогічний процес: теорія і практика*. Випуск 4. Київ, 2014. С. 80-86.
4. Чередниченко О. Складові професійної компетенції письмового та усного перекладача. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. № 41. 2007. С. 25–27.
5. Черноватий Л. М. Зміст поняття «фахова компетентність перекладача» як складової методики навчання. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/11743/1/16.pdf>. (дата звернення : 08.03.2023).
6. Ferreira A., Schwieter J. *Psycholinguistic and Cognitive Inquiries into Translation and Interpreting*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 2015.
7. Horn-Helf B. *Technisches Übersetzen in Theorie und Praxis*. Basel: Francke, 1999. 420 s.
8. Reiss K. *Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*. Wien: WUVUniv.-Verl. 2000.
9. Wartofsky M. *Models: Representation and Scientific Understanding*. Springer Science & Business Media. 2012.